

PRIKAZ KNJIGE

O naglascima, napokon.

Blaženka Martinović, Elenmari Pletikos Olof, Jelena Vlašić Duić (2021).

Naglasak na naglasku.

Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (363 str.)

Godine 2021. napokon je izišlo djelo koje se s nekoliko aspekata bavi govorom. Lingvisti, ali i svi oni kojima je govor važan u profesionalnome smislu, znaju koliko je to dugoočekivano štivo. Tri autorice iz različitih dijelova Lijepa Naše, jedna kroatistica i druge dvije fonetičarke, ujedinile su snage te u četiri glavne tematske cjeline uobličile svoja višegodišnja istraživanja i zaključke. Monografija sadrži osamnaest radova, od kojih su neki već bili objavljeni u različitim zbornicima i časopisima, ali su sada nadopunjeni te upotpunjeni novim radovima pa zajedno čine zaokruženu cjelinu o hrvatskoj naglasnoj normi i izgovornim specifičnostima.

Prva cjelina, *Hrvatska standardna prozodija*, sadrži pet poglavlja koja prate naglasnu normu i završavaju rečeničnom intonacijom. Prvi dio ove cjeline, *Hrvatska naglasna norma na početku 21. stoljeća*, ukazuje nam na problem nedostatka ortoepških priručnika te „primoranost“ uporabe ostalih normativnih djela, poput gramatika, rječnika i jezičnih savjetnika – koji ortoepskim pitanjima pristupaju različito pa se nakon brojnih usporednih analiza mogu prepoznati tri suvremene struje: konzervativna (u najnovijim rječnicima), umjerena (u suvremenim gramatikama) i revolucionarn(ij)a, koja propituje cijeli naglasni sustav. Neujednačenost i neusustavljenost naglasne norme dovodi nas do sljedećega poglavlja: *Kodifikacija hrvatske naglasne norme*, u kojemu se propitivanjem raznih ostvaraja nastoji izbistriti tendencije koje su prevagnule, ali i one o kojima bi trebalo promisliti jer se kodeks i uzus razlikuju. Osim toga, i u naglašivanju bi trebalo ostaviti mjesta funkcionalnostilskim inačicama. U sljedećemu se poglavlju, *Govorna riječ*, nastavlja uspoređivanjem naglasaka prednaglasnica u suvremenim priručnicima, razmatra se i pitanje naglašivanja nenaglasnica u iskazu, broj naglasaka u riječi i sl., a posebnu vrijednost daje istraživanje na govorenome korpusu koje pomaže u dočaravanju odnosa uzusa i norme te visokoga i neutralnoga varijeteta. I poglavlje *Zanaglasne dužine* ukazuje na nesustavnost izgovornih inačica u priručnicima. Iako na izgovor zanaglasnih dužina utječu razni faktori, što se može potvrditi i preslušavanjem kompetentnih govornika, u poglavlju se daju smjernice neutralnoga izgovora zanaglasnih dužina. Posljednje poglavlje u prvome dijelu naslovljeno je *Rečenična intonacija* te pored

definiranja pojma nudi pregled dosadašnjih istraživanja u hrvatskome jeziku i povezuje rečeničnu intonaciju s naglaskom riječi.

Druga je cjelina naslovljena *Varijetetnost standardnoga izgovora* i sadrži šest poglavlja. Autorice nas u poglavlju *Uvodne napomene o varijetetnosti* upoznaju sa sociolingvističkim spoznajama o dvama varijetetima suvremenoga jezika te ukazuju na razlike između visokoga varijeteta, pretežito u (neortoepskim) priručnicima, i niskoga varijeteta, u svakodnevnoj uporabi. Na primjerima iz normativnih priručnika vidljivo je i da se neutralni i visoki varijetet još uvijek prepliću i da nisu dovoljno razgraćeni. Prvi se pomak u tom smjeru daje u nastavku, gdje se u poglavlju *U potrazi za neutralnim varijetetom*, istražuje javni diskurs na primjeru radijske emisije *Govorimo hrvatski*. Sljedeće poglavlje, *Naglasci u govoru hrvatskih jezikoslovaca*, na istome govorenom korpusu istražuje „pridržavaju li se jezikoslovci kroatisti kodificirane akcentuacije“ te na temelju toga smatra li se ona prestižnom. Govornici su pritom podijeljeni na one s visinskim sustavom i one s udarnim naglasnim sustavom. Zanimljivo je da je i kod jezikoslovaca organski prozodijski temelj prilično otporan te da i oni često odstupaju od naglasne norme, a neki imaju i regionalno obilježen vokalski sustav. Na tome je tragu i naredno poglavlje, *Naglasci u govoru hrvatskih glumaca*. Analizirani su izgovori čitanja suvremenih glumaca sa stranica E-lektire namijenjene učenicima osnovnih i srednjih škola. I u ovome je istraživanju cilj bio utvrditi varijetet kojim se služe, a očekivanja su bila u korist visokoga, ali „čini se da je suvremenoj generaciji glumaca već i neutralni varijetet visinskoga sustava dovoljno ‘visok’, i dovoljno udaljen od udarnoga, da ga upotrebljavaju (sasvim opravdano) u javnome nastupu“. Slijedi opis izgovora profesora hrvatskoga jezika u poglavlju *Naglasci u govoru profesora hrvatskoga jezika*. Za korpus su upotrijebljeni videomaterijali dostupni na stranicama „Škole za život“, eksperimentalnoga programa Ministarstva znanosti i obrazovanja. Zaključci su u skladu s istraživanjima ostalih istraživanih skupina govornika. Cjelinu završava i zaokružuje poglavlje *Dinamički naglasak u hrvatskome govoru*, koje ukazuje na to koliko govornici s udarnim naglasnim sustavom uspijevaju prepoznati i izgovoriti naglaske visinskoga sustava te na koji način stručnjaci percipiraju udarni naglasni sustav. Ovo je pitanje od velike važnosti jer se utvrđivanjem govornikova polaznoga naglasnoga sustava mogu prilagoditi i naglasne vježbe.

Treća cjelina, *Akustika naglasaka*, sadrži pet poglavlja, a otvara ga *Akustički opis standardnih naglasaka na temelju izgovora troje kompetentnih govornika*. Rezultati analize tako dopunjuju i upotpunjuju dosadašnje spoznaje, dok grafički prikazi odnosa tijeka i intenziteta pojedinih naglasaka zorno predočavaju problematiku. *Akustički opis hrvatskih naglasaka na temelju izgovora mlađih govornika* opisuje akustičku analizu naglasaka i zanaglasne dužine u izgovoru

mladih. Korpus je dobiven snimanjem 900 riječi, a prosječna je dob govornika, iz raznih krajeva Hrvatske, bila 21,6 godina. I ovo je poglavlje obogaćeno grafičkim prilozima. Koliko utjecaj narječne i dijalektne osnovice prozodije riječi utječe na pokušaj standardnoga izgovora te njegovu percepciju, proučava poglavlje *Akustičke i perceptivne osobine naglasaka kod govornika različitih startnih narječnih osnovica*. Govornici sa štokavskih i nekih južnih čakavskih područja većinom zadržavaju visinski (tonski četveronaglasni) sustav, dok oni s kajkavskoga i sa sjevernih čakavskih područja jednonaglasni ili dvonaglasni sustav s razlikom dugih i kratkih vokala. Poglavlje obiluje tablicama akustičkih mjerenja i perceptivne procjene pa time olakšava snalaženje u temi koja bi osim standardolozima mogla biti korisna i proučavateljima dijalektologije. Slijedi poglavlje *Akustičke različitosti naglasaka kod govornika iz Slavonije i Dalmacije*, koje uspoređuje izgovor naglasaka i zanaglasne dužine govornika koji ostvaruju novoštokavski četveronaglasni sustav. Na kraju je ove cjeline poglavlje *Akustičke posebnosti akuta u čakavskome, kajkavskome i staroštokavskome govoru*, u kojemu je prikazana analiza ostvaraja akuta čakavskih, kajkavskih i staroštokavskih govora. Rezultati ukazuju na veliku raznolikost u ostvarajima akuta, što je prikazano i slikama frekvencije – spektogramima.

U posljednjoj se cjelini, *Metodika naglasaka*, nalaze dva poglavlja koja upotpunjuju ovo po mnogočemu pionirsko djelo u ortoepskoj sferi. U poglavlju *Metode mjerenja naglasnih kompetencija* autorice proučavaju važnost pojedinih naglasnih kompetencija kao ishoda učenja te poteškoće u nastavnome procesu, za što su ispitani izvoditelji kolegija vezanih za tu problematiku. Osim toga, istražene su i naglasne kompetencije studenata kroatistike i fonetike koji su kolegij već položili. Rezultati istraživanja uvelike će pomoći u poboljšanju nastavnih procesa u kolegijima čiji su ishodi naglasne kompetencije. Još korisnih savjeta, s raznim vježbama, donosi posljednje poglavlje, *O učenju i poučavanju naglasaka hrvatskoga jezika*. Posljednja su dva poglavlja vrlo konkretno okrenuta poboljšanju procesa učenja i poučavanja naglasnih kompetencija te će zasigurno pomoći svima koji su dosad imali nedoumice kako prezentirati naglasne teme mladima.

Na kraju se monografije nalaze *Literatura, Kratice i izvori, Bibliografska bilješka* te *Kazalo imena*.

Ovom monografijom problem nepostojanja ortoepškoga priručnika hrvatskoga jezika nije riješen, ali je na jako dobrom putu, a konkretna istraživanja sadašnjega stanja te metodološki pristupi učenju i poučavanju, mnogima dosad, „teških“ naglasnih tema otvaraju nove puteve i olakšavaju približavanje naglasnim tematikama. Kao što autorice na vedroj naslovnici naglaske prikazuju kao djecu u igri, vjerujemo da će ovim djelom olakšati i zainteresirati mnoge ljubitelje jezika,

studente, profesore, govornike, glumce itd. da se ohrabre i zaigraju poboljšanjem svojih izgovornih kompetencija.

Doc. dr. sc. Vanessa Vitković Marčeta
Filozofski fakultet
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
vanessa.vitkovic.marceta@unipu.hr